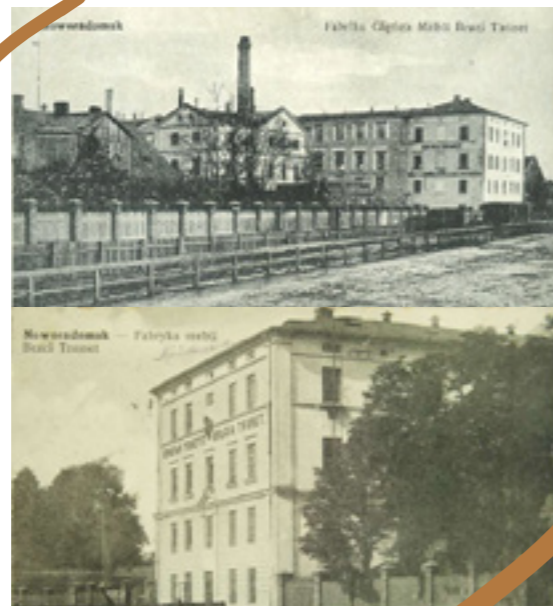

2. Zakłady Thonet Mundus

W latach 80. XIX w. pochodzący z Wiednia bracia Thonet założyli w naszym mieście pierwszą w zaborze rosyjskim fabrykę mebli giętych, której wyroby wkrótce znane były w całym Imperium Rosyjskim. Przed I wojną światową zatrudnionych było tam ok. 1000 robotników, a w czasie II wojny światowej pracował tam także Tadeusz Różewicz. Tak o tym pisze: *poszedłem do pracy w stolarni fabryki mebli Thonet jako rzeczoznawca od mioteł (gęstość, ścisłość, ostrość)*. Gdy rodzina Różewiczów przeniosła się do Częstochowy, Tadeusz i jego starszy brat byli już żołnierzami Armii Krajowej.

1. Dworzec

W 1846 r. przez Radomsko przeprowadzona została linia kolei warszawsko-wiedeńskiej. Wtedy też powstał pierwszy budynek dworca kolejowego z którego korzystali m.in. dwaj nasi nobliści. Henryk Sienkiewicz przesiadał się tu do bryczki, która wiozła go do Strzałkowa, gdzie mieszkał jego przyjaciel Henryk Siemiradzki, a Władysław Reymont urodził się przecież w niedalekich Kobielach Wielkich. Obiekt ten zniszczony został w trakcie I Wojny Światowej. Nowy budynek oddany został do użytku w 1936 r. i to właśnie z niego bracia Różewiczowie wyruszyli, aby poznawać świat.

3. Stare sądy

Kamienica zbudowana została pod koniec XIX w. W okresie międzywojennym była siedzibą sądu grodzkiego, w którym od 1920 r. pracował Władysław Różewicz. Był urzędnikiem sądowym, a później został jego sekretarzem. Gdy przeniósł się do pracy w sądzie w Częstochowie, codziennie mijał ten budynek w drodze na dworzec.

4. Miejsce urodzenia – ul. Reymonta 12

W tym nieistniejącym już dzisiaj budynku nad Radomką 9 października 1921 r. urodził się Tadeusz Różewicz. Imię chłopcu wybrał jego starszy brat Janusz na cześć Naczelnika Kościuszki, którego duży portret wisiał w domu Różewiczów. Kilka dni po urodzeniu artysty nasze miasto odwiedził Naczelnik Piłsudski, który otrzymał wtedy tytuł honorowego obywatela Radomska. Kilkadziesiąt lat później tytuł ten otrzymał także poeta.

5. Mural na kamienicy – ul. Reymonta 11

Autorem projektu jest Aleksander Kursiewicz, który w 2015 r. stworzył plastyczną interpretację cytatu z Kartoteki Różewicza: *długo wędrowałem, zanim doszedłem do siebie*.

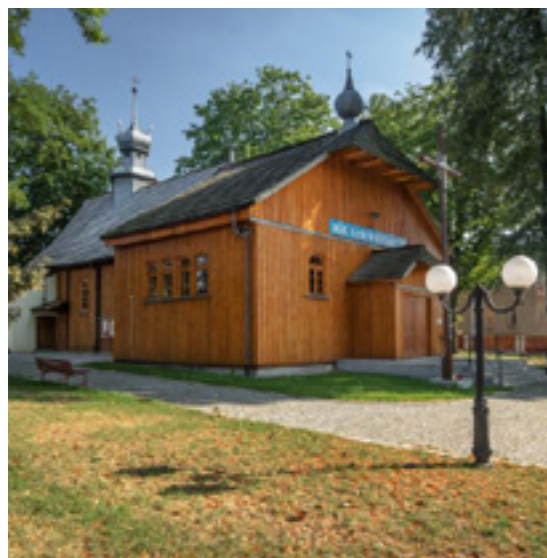
6. MDK

Miejski Dom Kultury powstał w 1968 r. na miejscu dawnego placu, na którym pani Stefania Różewicz robiła codzienne zakupy. Dzisiaj na jego patio możemy obejrzeć rzeźbę krzesła reżyserskiego zadedykowanego Stanisławowi Różewiczowi oraz płaskorzeźbę Tadeusza Różewicza, zaprojektowaną i wykonaną przez Iwonę Łyś Dobradin.

7. Park Świętojański

Powstał w czasie I wojny światowej siłami radomszczańskich bezrobotnych i jeńców wojennych, którzy na wniosek burmistrza Stefana Kosteckiego rozpoczęli regulację Radomki. Podwyższono teren, wytyczono nowe koryto rzeki oraz staw, który miał przejmować nadmiar wody. Patronem nowego parku został św. Jan Nepomucen – święty chroniący pola i zasiewy przed powodzią. Radomszczanie nazywali park *Sport Wodny*, a korzystają z niego od 1921 roku. Wśród dzieci biegających po jego alejkach byli bracia Różewiczowie, którzy tam grali w palanta, uczyli się wiosłować oraz ślizgali na *kopyciankach*. Mieszkali przecież nieopodal przy ul. Długiej (dzisiejsza ul. Fabianiego).

8. Kościółek pw. Marii Magdaleny i dom przy ul. Długiej

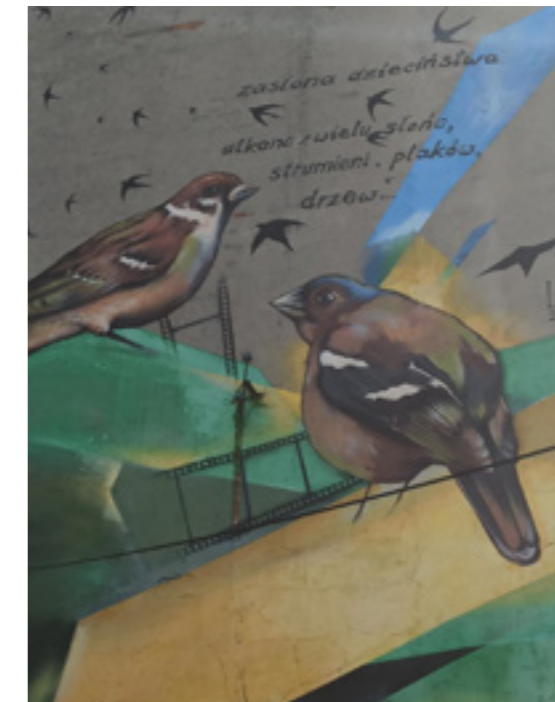
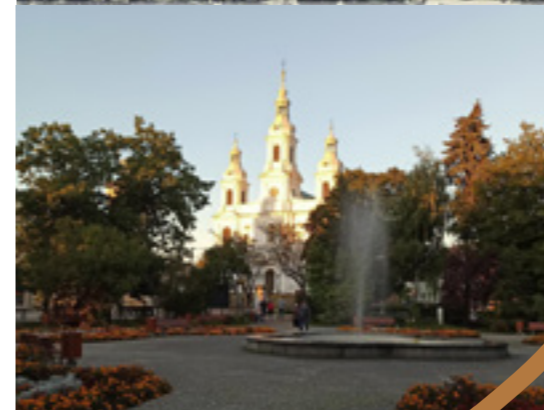
Domem dzieciństwa braci Różewiczów był nieistniejący już maleńki budynek przy ul. Długiej. Po drugiej stronie ulicy były gospodarstwa rolne, a na miejscu bloków dzisiejszego osiedla Tysiąclecia rozciągały się pola uprawne. Nieopodal znajdował się powstały w XVII w. drewniany kościółek pod wezwaniem Marii Magdaleny. To o nim pisał w swoim debiucie literackim Tadeusz Różewicz:

*do szkoły idąc rano
widzę twe białe ściany
stary, biedny kościółku
do miasta zabłąkany*

Dom przy ul. Długiej zniszczony został w 1939 r. Wtedy rodzina przeprowadziła się na ul. POW (obecnie ul. Krakowska).

9. Plac 3 Maja

Plac 3 Maja, czyli radomszczański Rynek, którego wygląd bardzo zmienił się od czasów Różewiczów. W wyniku bombardowań zniknęły budynki ul. Mineralnej i pensja Jadwigi Chomicz. Ocalał na szczęście Ratusz i biała Fara, do wież której celowali Rosjanie w 1945 r. To z Rynku wyjeżdżali Różewiczowie na lotnisko do Gabrielowa. Tam również podziwiali defilady trzeciomajowe, pokazy strażackie, czy też kupowali gazety w starym kiosku.

10. Mural przy ul. Przedborskiej 8 i jatki

Projekt został zrealizowany w 2013 r. przez Marcina Wilkoszewskiego – stypendystę FIK. Inspiracją była twórczość braci Różewiczów. Jego tło to krajobraz radomszczańskich łąk i pól, a ptaki to symbol poezji i sztuki. Tuż obok znajdują się jatki, czyli sklepy mięsne zbudowane w latach 80-tych XIX wieku przez Franciszka Oczkowskiego. Mają one bardzo ciekawą konstrukcję architektoniczną i są zabytkiem związanym z radomszczańskim handlem.

11. Mural przy ul. Bugaj 4 i Gimnazjum Stanisława Niemca

Na budynku Gimnazjum Męskiego (założonego w 1915 r. przez legionistę Stanisława Niemca), znajduje się mural autorstwa Anny Tarnowskiej namalowany przez Marka Barskiego. Inspiracją do niego było motto festiwalu różewiczowskiego z 2017 r.: *Najlepiej widzę, gdy zamknę oczy. Z zamkniętymi oczami widzę miłość, wiarę, prawdę.*

12. Szkoła Powszechna

Naprzeciwko budynku Gimnazjum Niemca stoi budynek dawnych koszar wojskowych. Od czasów międzywojennych mają tam siedzibę radomszczańskie szkoły, w tym szkoła powszechna, której uczniami byli trzej bracia Różewiczowie – dzisiaj placówka ta nosi imię Władysława Reymonta.

13. Gimnazjum Społeczne im. Feliksa Fabianiego

Instytucja została założona w 1921 r. przez absolwentów szkoły prowadzonej w XIX w. przez Fabianiego przy ul. Długiej. Była placówką prywatną (społeczną), należało opłacać w niej czesne. Gimnazjum zajmowało początkowo barak na placu nieopodal radomszczańskie cerkwi. Dopiero w 1937 r. uczniowie przenieśli się do nowej, murowanej siedziby użytkowanej obecnie przez Zespół Szkół Elektryczno - Elektronicznych. Była to kolejna radomszczańska szkoła braci Różewiczów, a Tadeusz w trakcie wakacji w 1938 r. pracował przy jej rozbudowie.

14. Budynek Kinemy w Radomsku

W 1881 r. założono w Radomsku Ochotniczą Straż Ogniową. Ze składek społecznych zbudowano dla niej salę strażacką znajdującą się przy dzisiejszej ulicy Narutowicza. Budynek systematycznie rozbudowywano, a w 1911 r. uzyskał ostateczny kształt z widownią i betonowym balkonem. Od 1911 r. działał w nim stały kinematograf, odbywały się w nim także spektakle teatralne, wiece polityczne, a także procesy sądowe. To tam zapadły wyroki w procesie żołnierzy Warszycy w 1946 r. W okresie międzywojennym Kinema była *oknem na świat* dla młodych Różewiczów: *Kino do tej pory jest dla mnie jak buda jarmarczna i jak tajemnicza świątynia; tam, w ciemności, doznaje się objawienia.*

15. Park rzeźb inspirowanych twórczością Tadeusza Różewicza

Powstał w 2015 r. na skwerze im. Stanisława Niemca. Rzeźby te zostały wykonane w Centrum Rzeźby Polskiej w Orońsku przez Bogdana Wajberga (ASP Łódź), Marcina Nosko (ASP Kraków), Macieja Aleksandrowicza (ASP Warszawa), Mariana Burdka (ASP Gdańsk) oraz Andrzeja Kosowskiego (ASP Wrocław).

17. Mural – ul. Kościuszki 13

Wykonany został w 2018 r. przez Cypriana Łukasika i Marcina Wilkoszewskiego. Przedstawia Janusza Różewicza wśród symboli odnoszących się do jego poezji.

16. Klasztor

Powstał w XIV w. za panowania Władysława Łokietka. W jego murach miały miejsce dwa zjazdy szlachty polskiej w 1382 r. i 1384 r., na których wybrano Jadwigę Andegaweńską na Królową Polski. Klasztor odbudowano po pożarze w XVIII w. w stylu barokowym. Bracia Różewiczowie mijali go codziennie, wracając ze szkoły.

Autorki:
Agnieszka Kuligowska,
Krystyna Michalska
(współpraca)

Konsultacja
historyczna:
Tomasz Nowak

Projekt i skład:
Katarzyna Skoczylas

Wydawca:
Fundacja Inicjatyw
Kulturalnych
w Radomsku